

LUDMIŁA BĘDZIKOWSKA
*Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Płocku*

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJOWE GOSPODARSTW ROLNYCH GMINY WYSZOGRÓD I ŁĄCK W WOJ. PŁOCKIM

Zamiar ankietyzacji gospodarstw rolnych zrodził się w trakcie prac wojewódzkiej komisji ds. restrukturyzacji rolnictwa regionu płockiego. Brak dokładnych danych, charakteryzujących użytkowników gospodarstw rolnych, utrudniał określenie istniejącego status quo i dość precyzyjne wyznaczenie kierunków działania, zmierzających do zmian strukturalnych w rolnictwie województwa płockiego.

Do ankietyzacji wybrano dwie gminy: jedną dość dobrą - Wyszogród, drugą słabą - Łąck.

Wybór nie był przypadkowy. Ocenie poddano jedną gminę posiadającą gleby średniej jakości (Wyszogród, wsk. bonitacji 0,99), drugą charakteryzującą się słabymi glebami (Łąck, wsk. bonitacji 0,74), gdyż tam restrukturyzacja przebiegać będzie najtrudniej i powoli. Dodatkowym czynnikiem branym pod uwagę przy wyborze gminy była ich wielkość - obie należą do małych.

Ankietyzacją objęto wszystkie gospodarstwa, płatników podatku rolnego, (w Wyszogrodzie 846 gospodarstw, w Łącku - 780). Badania przeprowadzili, na przełomie października i listopada 1994 r., pracownicy Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Płocku odwiedzając poszczególne gospodarstwa. Ankieta obejmowała takie informacje, jak: wiek gospodarza, wykształcenie, kwalifikacje rolnicze, wielkość gospodarstwa, siedlisko, grunty dzierżawione, techniczne środki produkcji, dodatkowe zatrudnienie poza rolnictwem, zatrudnienie małżonka, domownicy, pracownicy najemni, następca i jego przygotowanie do zawodu rolniczego. Na podstawie danych klasyfikowano gospodarstwa do jednej z 4 grup:

1. rozwojowe,
2. ulepszane,
3. bez perspektyw,
4. działki emeryckie lub mieszkalne.

Do gospodarstw rozwojowych zaliczono gospodarstwa powyżej 15 ha, umaszynowane i posiadające nowoczesne budynki. Przyjęto kryterium 15 ha powierzchni, biorąc pod uwagę wytyczne polityki rolnej, zakładające podwojenie w ciągu najbliższych lat wielkości obecnego średniego gospodarstwa w województwie (8,16 ha).

Do gospodarstw ulepszonych zaliczono obiekty o mniejszym areale, bądź wymagające uzupełnienia parku maszynowego lub modernizacji budynków.

Gospodarstwa bez perspektyw to te, które z racji swojego małego obszaru, braku maszyn, budynków nie sprostały obecnym warunkom ekonomicznym.

Ostatnią grupę tworzą gospodarstwa emeryckie lub te o powierzchni do 2 ha, produkujące na samozaopatrzenie rodziny.

Województwo płockie położone jest w centralnej Polsce. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 395,8 tys. ha, tj. 2,3% użytków rolnych kraju. Stanowią one 77,3% powierzchni ogólnej województwa (w kraju 59,%). Lasy zajmują 12% ogólnej powierzchni, połowa z nich to lasy prywatne. Mało jest również łąk i pastwisk - 9,4%. Wskaźnik bonitacji użytków rolnych wynosi 0,98 (0,67-1,17) - co daje 15 lokatę w kraju. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosi 8,16 ha. Na terenach wiejskich mieszka 52% ludności województwa, przy czym, z pracy na roli utrzymuje się 29% mieszkańców.

GMINA WYSZOGRÓD

Położona jest nad Wisłą, przy trasie Płock - Warszawa, w odległości 75 km od stolicy kraju, od Płocka - 40 km: W 16 sołectwach i mieście Wyszogrodzie mieszka 6508 osób, z czego 3657 na wsi. Poziom bezrobocie w 1993 r. wynosił 20,1%.

Najmniejszą wsią, nie będącą sołectwem jest Gródkówek liczący 10 gospodarstw, największą zaś Rębowo ze 146 gospodarstwami. Wg ankiet, średnia powierzchnia gospodarstwa w poszczególnych sołectwach jest mocno zróżnicowana i wynosi, od 6,0 ha (Wyszogród) do 15,60 ha (Gródkówek). Średnia powierzchnia dla całej gminy wynosi 8,67 ha. Najwięcej gospodarstw (37,6%) mieści się w przedziale 5,0 - 9,9 ha, następnie 21,3% w przedziale 10,0 - 14,9 ha. Gospodarstw do 1,9 ha jest 7,4%, a powyżej 15 ha 13%.

W rodzinie jest średnio, w poszczególnych miejscowościach, od 3,0 do 4,9 osób. Gospodarstwa emerytów lub rencistów stanowią od 34% gospodarstw w Ciuńkowie do 72% gospodarstw w Starzynie. Co miesięczna renta lub emerytura dla bardzo wielu gospodarstw jest poważnym źródłem dochodu.

Średni wiek prowadzących gospodarstwa waha się od 42 lat (Marcjanka) do 51 lat (Wilczkowo). Większość rolników (średnio 47,8%) posiada wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe - od 21% w Wiązówce, do 68% w Pruszczyźnie. Wykształcenie średnie posiadają 174 osoby - tj. 21%, od 4% w Pruszczyźnie do 38% w Wyszogrodzie. Wykształcenie wyższe ma tylko 19 osób

w gminie (2,2%), przy czym 6 z tych osób mieszka w Wyszogrodzie. Aż w 11 sołectwach (na 16) brak rolników z wyższym wykształceniem. Z kolei kwalifikacjami rolniczymi legitymuje się w poszczególnych sołectwach, od 50% (Kobylniki) do 84% (Rębowo). Niestety, są to najczęściej kursy rolnicze, w których uczestniczyli w latach 60-tych i 70-tych, obecnie pięćdziesięcio i sześćdziesięcioletni rolnicy.

O regresie w tej dziedzinie świadczy fakt, iż wśród następców kwalifikacje rolnicze posiada od 7% (Chmielewo) do 38% (Wilczkowo). Na terenie gminy znajduje się od 15% (Chmielewo) do 43% (Wyszogród) gospodarstw nie posiadających ciągnika i maszyn rolniczych. W 44 gospodarstwach gminy (5%) do prac polowych wykorzystywane są konie. Jediną miejscowością, w której wszyscy rolnicy posiadają ciągniki ze sprzętem towarzyszącym jest Gródkówek.

Dla części rolników prowadzenie gospodarstwa nie jest wyłącznym źródłem utrzymania. Podejmują oni pracę w Wyszogrodzie, Płocku, a nawet w Warszawie. Liczba takich gospodarstw w poszczególnych sołectwach jest zróżnicowana - od 11% w Bolinie do 35% w Wilczkowie. W mieście Wyszogród pracuje 38% tej populacji. W Warszawie pracują 43 osoby, z czego 12 w FSO. Aż 16 osób prowadzących gospodarstwa rolne lub współmałżonków jest nauczycielami w szkołach. Ponadto zatrudnieni są w zależności od wykształcenia i kwalifikacji w różnych zawodach: listonoszy, murarzy, hydraulików, sprzedawców, mechaników, pracowników banku, urzędu gminy, policji.

Niektóre gospodarstwa podjęły się prowadzenia działalności gospodarczej. Powstała jedna ubojnia zwierząt, 5 sklepów, a 6 gospodarstw zajęło się dystrybucją pasz lub środków ochrony roślin. Ponadto na terenie gminy 1 gospodarstwo uruchomiło produkcję płytek ceramicznych, inne zaś świadczy usługi stolarskie. Dwie osoby zajmują się handlem obwoźnym oraz dwie prowadzą sezonowo małą gastronomię.

Dodatkowe zatrudnienie poza gospodarstwem podejmowane jest przez osoby zamieszkałe w mniejszych gospodarstwach położonych wzdłuż szlaków komunikacyjnych. Tak jest w Wilczkowie, gdzie średnie gospodarstwo ma powierzchnię 6,5 ha oraz w Ciućkowie 7,6 ha. Z kolei mieszkańcy Gródkówka utrzymują się wyłącznie z pracy we własnym gospodarstwie. Gospodarstwa są tam duże (średnia 15,6 ha) i dobrze umaszynowane.

Jedną z lepszych wsi jest Rębowo, liczące 146 gospodarstw. Z tej liczby do grupy gospodarstw rozwojowych zaliczyć można 22%, do grupy ulepszanych - 39%, bez perspektyw - 27%, a jako działki emeryckie bądź mieszkalne na samozaopatrzenie - 12%.

Zdecydowana większość gospodarstw uprawia własne grunty. Jedyne 47 (5,5%) gospodarstw dzierżawi ziemię, z czego najwięcej, bo 10 gospodarstw jest w mieście Wyszogród. Areał dzierżawionej ziemi waha się od 0,7 ha do 14 ha. Praca w gospodarstwach oparta jest o siły rolnika i jego rodziny. Nie ma

żadnego gospodarstwa, które zatrudniałoby pracowników najemnych na stałe. Jedyne 3 gospodarstwa, w okresie szczytu prac polowych, najmują pracowników.

Na podstawie ankiet 846 gospodarstw uznano:

- 83 gosp., tj. 9,8% - jako rozwojowe,
- 384 gosp., tj. 45,5% - jako ulepszane,
- 314 gosp., tj. 37,1% - jako bez perspektyw,
- 65 gosp., tj. 7,6% - jako działki emeryckie i mieszkalne.

GMINA ŁĄCK

Położona jest w centralnej części Pojezierza Gostynińskiego, wzdłuż trasy Płock - Gostynin. Odległość od stolicy województwa wynosi 15 km. Gminę o powierzchni 111,5 km² i 21 sołectwach, 25 wsiach, zamieszkuje 7188 osób. Stopa bezrobocia w 1993 roku wynosiła 26,1%. Walory przyrodnicze - lasy, jeziora, przesądzają o charakterze tej gminy, zwłaszcza, że gleby są tu słabej jakości (wskaźnik bonitacji - 0,74). Lasy zajmują 35%, z czego w rękach prywatnych 10%.

Najmniejszą wsią liczącą 12 gospodarstw jest Korzeń Rządowy, największą zaś Sendeń Duży - 55 gospodarstw. Średnia wielkość gospodarstwa w gminie wynosi 5,5 ha, a w poszczególnych wsiach zawarta jest w przedziale od 3,5 ha w Starych Budach do 9,3 ha w Sendeniu Małym.

Najwięcej gospodarstw jest w przedziale 2,0 - 4,9 ha (37,8%) i 5,0 - 9,9 ha (32,8%). Gospodarstw o powierzchni do 1,9 ha jest 18,1%, a o powierzchni ponad 15 ha - 3,5%.

Prowadzący gospodarstwa to ludzie w wieku, średnio od 44 lat (Longinus, Sendeń Mały) do 61 lat (Stare Budy). Wykształcenie podstawowe posiada od 10% rolników (Longinus) do 73% (Nowe Rumunki). Średnio zaś w gminie - 50%. Wykształcenie zawodowe posiada 36% prowadzących gospodarstwa (od 4% w Koszelówce do 67% w Longinusie). Na terenie gminy mieszka 87 osób ze średnim wykształceniem (11%), od 0% w Ludwikowie do 28% w Łacku. Uczelnie wyższe ukończyły 24 osoby (3%), z tego połowa studia rolnicze.

Kwalifikacjami rolniczymi w poszczególnych wsiach, legitymuje się od 10% w Grabinie do 76% rolników w Wincentowie. Kwalifikacje te, to przede wszystkim kursy kwalifikacyjne i zespoły przysposobienia rolniczego. Tylko 6,8% następców posiada kwalifikacje rolnicze, przy czym aż w 5 miejscowościach brak takich osób (następców z kwalifikacjami rolniczymi), a w pozostałych wsiach jest ich od 2% w Sendeniu Dużym, Ciechomicach Nowych do 50% w Nowych Rumunkach.

Znaczny jest udział gospodarstw nie posiadających żadnych maszyn rolniczych, od 18% (Longinus) do 90% (Stare Budy, Grabina). W gminie naliczono 97 gospodarstw posiadających konie robocze i maszyny przystosowane do trakcji konnej.

Przeciętna rodzina w poszczególnych miejscowościach składa się od 3,0 osób (Korzeń Rządowy) do 4,9 osób (Dolne Budy). W większości rodzin członkami są emeryci lub renciści. Ich udział w rodzinach waha się od 18% w Antoninowie, do 64% w Koszelówce.

Sąsiedztwo Płocka, Gąbina i Gostynina dla wielu prowadzących gospodarstwa stwarza dodatkowe miejsce zatrudnienia, szczególnie dla pochodzących ze wsi położonych w pobliżu miasta. Praca poza gospodarstwem jest dodatkowym, a nawet podstawowym źródłem dochodu dla 8% (Korzeń Rządowy) i 65% (Zofiówka). Najwięcej osób dojeżdża do pracy do Płocka. W Petrochemii pracuje 16 osób. Tyle samo zatrudnionych jest w Stoczni Rzecznej oraz w firmie konfekcyjnej WEMPE w Korzeniu. Pracujący poza gospodarstwem reprezentują wszystkie zawody, od sprzątaczk, listonosza, sprzedawcy, hydraulika, murarza po pracownika administracji gminnej i wojewódzkiej, lekarza, policjanta.

Własną działalność gospodarczą prowadzi niewielu. Na terenie gminy jest prywatny tartak, 4 sklepy, 2 hurtownie, 3 osoby świadczą usługi transportowe, a jedna prowadzi komis samochodowy.

W gminie dominują gospodarstwa własne. Tylko 41 gospodarstw (5,2%) uprawia dzierżawione grunty. Są to grunty orne od 0,8 ha do 12,9 ha. Najwięcej dzierżawców gospodaruje w Zdworzu i Łącku (5 gospodarstw). Na terenie gminy tylko jedno, największe gospodarstwo 70 ha, zatrudnia na stałe 3 pracowników najemnych. Dwa gospodarstwa korzystają z dorywczej pracy najemnej.

Na podstawie analizy 780 gospodarstw uznano, że:

- 19 gosp., tj. 2,4% - jako rozwojowe,
- 183 gosp., tj. 23,5% - jako ulepszone,
- 459 gosp., tj. 58,8% - jako bez perspektyw,
- 119 gosp., tj. 15,3% - jako działki emeryckie i mieszkalne.

W obu gminach ankietowani właściciele, w większości nie widzą w rolnictwie przyszłości. Ludność na terenach o walorach turystycznych (las, jeziora) traktuje to miejsce jako zwykłe siedlisko mieszkalne, nie licząc na dochody uzyskiwane z produkcji rolnej. Następcy nie przejawiają chęci pozostania, licząc jedynie na sprzedaż ziemi na działki rekreacyjne. Ekspansja ludzi z miasta jest już widoczna. Bardzo znaczna ilość siedlisk zaniedbanych (63,5% Sendeń Duży), dyskwalifikuje je jako lokum do prowadzonej działalności agroturystycznej.

W rozmowie z ludźmi nie wyczuwa się ich przywiązania do ziemi. Coraz częściej jest ona wydzierżawiana, jak np. w Górach na 45 gospodarstw 7 ma innych użytkowników. Zmiana podejścia do ziemi ułatwia proces restrukturyzacji przyspieszając polaryzację wsi.

We wsi Ludwików, ze względu na niską jakość grunów - 50% ziemi odługuje, a 14% gospodarstw posiada inne źródło utrzymania.

Właściciele gospodarstw do 2 ha to często ludzie o innych zawodach, traktujące te gospodarstwa jako siedlisko rekreacyjne dla własnej rodziny.

Bardzo małe gospodarstwa nie mają żadnych środków do życia, na minimalną vegetację wystarczać musi dorywcza praca u innych lub zasiłek z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Im gorsza sytuacja, tym więcej bezradnych domowników i brak wizji utrzymania się gospodarstwa.

Wnioski:

1. Podstawowym warunkiem ułatwiającym, a nawet umożliwiającym rozpoczęcie restrukturyzacji jest przywrócenie wymogu posiadania kwalifikacji rolniczych do prowadzenia gospodarstw. Dawałoby to motywację, jednym do zdobywania wiedzy rolniczej, co zaowocowałoby modernizacją gospodarstwa, podnoszeniem towarowości, powiększaniem obszaru, innych zaś zmusiło do aktywności na innym polu działania.
2. Opracowanie strategii rozwoju gminy, w oparciu o jej „mocne” strony.
3. Utworzenie w gminach stanowiska ds. przedsiębiorczości (prowadzenie doradztwa).
4. Prowadzenie przez miejscowe banki edukacji finansowej i prawnej.
5. Prowadzenie agroturystyki wiąże się z przystosowaniem domów do tej działalności. Bez wsparcia finansowego i często zmiany mentalności rolników, w przeważającym stopniu agroturystyka pozostanie marginesem.
6. Organizacja, w porozumieniu z np. zakładami doskonalenia zawodowego czy rejonowym biurem pracy, kursów pozwalających na zdobycie nowych umiejętności i zawodów.